

Krystalizace volným odpařováním

ZÁKLADNÍ INFORMACE	
Vhodná cílová skupina	Žáci 8. ročníku Žáci 9. ročníku Žáci středních škol Žáci gymnázií Účastníci zájmových kroužků
Tematické celky	Chemické látky a směsi
Druh pokusu	Prezentační
Možná nebezpečí	Výbuch / požár Otrava (inhalace / požití) Mechanické poranění
Míra rizika ohrožení zdraví	Zvýšené riziko (!)
Časová náročnost pokusu	25 minut
PRAKTICKÉ PROVEDENÍ POKUSU	
Potřebné vybavení a pomůcky	
Požadavky na pracovní místo	<ul style="list-style-type: none"> • Laboratoř • Stabilní pracovní stůl • Digestoř
Laboratorní pomůcky a přístroje	<ul style="list-style-type: none"> • velká Petriho miska • list černého papíru (pozadí) • laboratorní lžička
Havarijní a sanační prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • Lékárnička • Práškový nebo sněhový hasicí přístroj • Hasicí přikrývka • Inertní posypový materiál (písek, bentonit nebo vermikulit) • Hadr a úklidové prostředky

Krystalizace volným odpařováním

Použité chemikálie nebo vznikající produkty			
Název látky	Vzorec	Nebezpečná vlastnost	Značky nebezpečnosti
Naftalen	$C_{10}H_8$	<ul style="list-style-type: none"> Karcinogenní, mutagenní, toxické pro reprodukci nebo nebezpečné při vdechnutí Dráždivé nebo s narkotickými účinky Nebezpečné pro vodní prostředí 	
Ethanol	C_2H_6O	<ul style="list-style-type: none"> Hořlavé a samozápalné 	

Pokyny pro provedení pokusu

Pracovní postup	<p>Do Petriho misky položené na černém papíru nalijeme tenkou vrstvu roztoku naftalenu v organickém rozpouštědle. Pozorujeme vznik bílých krystalů. Pokus opakujeme ještě jednou, s tím rozdílem, že k okraji misky vložíme krystaly naftalenu. Pozorujeme, že v okolí vložených krystalů dochází ke krystalizaci rychleji.</p>
-----------------	---

Krystalizace volným odpařováním

BEZPEČNOST A OCHRANA ZDRAVÍ PŘI PRÁCI

Pokyny pro bezpečné provedení pokusu

Potřebné ochranné pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pracovní obuv chránící před chemickými látkami ✓ Ochranný oděv (plášť / zástěra) ✓ Ochranné brýle ✓ Rukavice z nitrilové pryže (vrstva 0,11 mm)
Práce s použitými látkami	Dodržovat na pracovním místě čistotu a pořádek. Použít pouze nezbytně nutné množství jednotlivých látek. Zabránit kontaktu s použitými látkami, nevdechovat výpary! Zabránit úniku do životního prostředí. Zajistit řádné větrání laboratoře.
Používání laboratorních pomůcek a přístrojů	Pracovat výlučně v digestoři – během odpařování organického rozpouštědla mít stažené sklo.
Práce s hořlavými kapalinami a plyny	Při práci s hořlavými kapalinami používejte pouze nezbytně nutné množství látky. Při rozlití hořlavých kapalin je třeba ihned zhasnout plynové spotřebiče, vypnout elektrický proud a zajistit vhodné větrání. Při rozlití hořlavých kapalin je pro asanaci nutné použít vhodné sorpční materiály podle druhu látky – je zakázáno je stírat hadry z umělých vláken nebo plastovými stěrkami (nebezpečí vzniku statické elektřiny).
Likvidace odpadů	Rozpouštědlo necháme v digestoři plně odpařit, vzniklé krystaly naftalenu uložíme do uzavřených odpadních nádob s příslušným bezpečnostním označením k dalšímu využití nebo necháme zlikvidovat specializovanou firmou.
Zakázané činnosti – VAROVÁNÍ	Po celou dobu laboratorní práce je zakázáno vzdalovat se z pracovního místa nebo se věnovat jiné činnosti, která by mohla odvádět pozornost. Zamezit kontaktu použitých látek s kůží a očima, nevdechovat jejich výpary. Při práci s hořlavými látkami je nutno zamezit tvorbě výbušných směsí a vyloučit možnost iniciace par. Je zakázáno provádět tento pokus alternativním způsobem nebo za použití jiného pomůckového vybavení, než jak je uvedeno v tomto metodickém listě.

Krystalizace volným odpařováním

DIDAKTICKÁ ČÁST

Vysvětlení podstaty pokusu	Volnou krystalizaci naftalenu umožní pozvolné odpařování rozpouštědla. Po vložení krystalů do roztoku se v jejich okolí zvýší koncentrace naftalenu (krystalizační centrum) a krystalizace probíhá rychleji.
Ověření správného provedení (výsledku)	Pozorujeme vznik bílých jehličkovitých krystalů.
Praktické souvislosti pokusu	Naftalen se v minulosti hojně využíval jako dezinfekční činidlo a jako insekticid k domácímu hubení molů šatních. V současnosti je jeho volný prodej zakázán kvůli jeho klasifikaci jako možný karcinogen. Volnou krystalizací z roztoků můžeme získat krystaly i jiných látek, např. chloridu sodného nebo modré skalice.

Tento metodický list byl vytvořen v rámci řešení projektu TL02000226 "Evaluace postupů pro bezpečnou praktickou výuku chemie ve školách", který byl podpořen Technologickou agenturou ČR.

Bude-li tento chemický pokus proveden za dodržení všech výše uvedených pokynů, jedná se o bezpečný a didaktický ověřený postup ve smyslu normy ČSN 01 8003.

Další informace naleznete v online databázi e-BEDOX na <https://ebedox.cz/>

© Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze

© Znalecký ústav bezpečnosti a ochrany zdraví, z.ú.

© Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Vytvořeno v roce 2022

